

חלוקת תפקידים בזוגיות בין-תרבותית

ריבה זיו

תקציר

בשנים האחרונות גדל מספרן של המשפחות הבין-תרבותיות בישראל, שבהן אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר. נישואים מעורבים עוררו מאז ומעולם סקרנות סוציולוגית, אך קיימים רק מחקרים מועטים ששפכו אור על הדינמיקה המשפחתית וחלוקת התפקידים בקרב זוגות אלה. האם ניתן לראות במשפחות בין-תרבותיות זירה לצמיחת תוצר תרבותי היברידי חדש, המבקש למחוק את ההבחנות המסורתיות בדפוסי חלוקת תפקידים בין בני זוג?

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את חלוקת התפקידים בין בני זוג במשפחות בין-תרבותיות, שבהן אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר. כלי המחקר היה שאלון חלוקת תפקידים במשפחה, שהועבר ל-200 משתתפים - 100 זוגות בהם אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר ממדינות שונות. נבחנו ההשערות כי מוצאם של בני הזוג המהגרים משפיע על חלוקת התפקידים וכן שיימצאו הבדלים בחלוקת תפקידים כאשר בן הזוג הוא יליד ישראל לעומת כאשר בת הזוג היא ילידת ישראל. בנוסף, נבדקו ההשערות שוותק בארץ והשכלה משפיעים על חלוקת התפקידים במשפחות בין-תרבותיות. באופן כללי נמצא כי קיימים הבדלים בין גברים לנשים בחלוקת התפקידים, כאשר הגברים מדווחים על השקעה רבה יותר בתחום הכלכלי ובתחום הקריירה ונשים מדווחות על השקעה רבה יותר בתחום החברתי ובעבודות הבית. אך נמצא עבור גברים, כי ככל שעולה הוותק בארץ כך ההשקעה בעבודות הבית יורדת, ובקרב נשים, בהתאמה, ככל שעולה הוותק בארץ כך ההשקעה בעבודות הבית עולה וההשקעה בקריירה יורדת. לא נמצאו הבדלים בחלוקת התפקידים לפי מוצא בקרב נשים בכל תחומי חלוקת התפקידים שנבדקו: עבודות הבית, תפקיד כלכלי, תפקיד חברתי ובתחום הקריירה. אך בקרב הגברים נמצא שעולי ברית המועצות משקיעים בקריירה ובתפקיד הכלכלי יותר מילידי הארץ ומעולי מערב אירופה ודרום אמריקה. באשר לקשר שבין חלוקת התפקידים להשכלה ולמוצא, נמצא כי גברים בעלי השכלה גבוהה משקיעים יותר בתפקיד החברתי. בנוסף, נמצא אפקט אינטראקציה מובהק של השכלה ומוצא על עבודות הבית בקרב גברים. גברים שעלו מברית המועצות והם בעלי השכלה גבוהה, משקיעים בעבודות הבית פחות מגברים ממוצא זה שהם בעלי 12 שנות לימוד בלבד. בקרב נשים נמצא אפקט אינטראקציה מובהק של השכלה ומוצא על הקריירה. נשים שהגיעו ממערב אירופה ודרום אמריקה והן בעלות השכלה גבוהה, משקיעות בקריירה יותר מנשים עם השכלה של עד 12 שנות לימוד. לא נמצאו הבדלים בין גברים עולים לבין נשים עולות בחלוקת התפקידים.

מילות מפתח: חלוקת תפקידים, זוגיות בין-תרבותית, הגירה, מגדר

ד"ר ריבה זיו, המכללה האקדמית אשקלון

הקדמה

ההגירה העולמית נמצאת על סדר היום הציבורי והפוליטי ברוב מדינות המערב וזוכה לנראות גבוהה. בעבור הפרט, חוויית ההגירה והמעבר לארץ אחרת היא ביסודה חוויה של דיסאוריינטציה, פירוק ועירוב זהויות והגדרה מחדשת. ההגירה מייצרת מתחים רבים לצד אפשרויות מלהיבות: היטמעות והתבדלות והגדרות מחדשות של מושגי המרחב והבית. ההגירה המתרחשת בעולם כולו, מקבלת ממד מובחן וייחודי בהיבט המקומי. אופייה של ישראל עוצב כמדינת הגירה בעלת צביון אתני גזעי, משום שההגירה וההתאזרחות בה מיועדות ליהודים בלבד (דקל, 2013).

בשנים האחרונות גדל מספרן של המשפחות הבין-תרבותיות בישראל, שבהן אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר. נישואים מעורבים עוררו מאז ומעולם סקרנות סוציולוגית, מאחר שהם נתפסים כמנגנון מרכזי של מוביליות חברתית וכמדד מובהק להשתלבות חברתית (לייבוסיץ ולומסקי-פדר, 2012). אך קיימים מחקרים מועטים ששפכו אור על הדינמיקה המשפחתית וחלוקת התפקידים בקרב זוגות אלה.

רב-תרבותיות מוגדרת על-ידי טאוב (2013) כהתנגדות לנרטיב של זהות משותפת. נרטיב כזה, לטענתו, הוא דיכוי זהותן של כל הקבוצות המרכיבות את החברה, למעט זו של הקבוצה המכונה הגמונית, זו שעיצבה את הנרטיב ועשתה אותו בצלמה ובדמותה. רב-תרבותיות הוא מושג דו-משמעי במהותו: הוא מתאר מצב עובדתי מצוי וחותר למצב נורמטיבי רצוי. המצב המצוי נוצר, לדעת טאוב (2013), על-ידי שורה של גורמים: הרכבי אוכלוסייה רב-לאומית, רב-דתית ורב-תרבותית. התפיסה הרב-תרבותית ניזונה מן ההכרה בזכויות של מיעוטים, מן הצורך להדגיש את זכויותיו של האחר ומהתביעה שהמדינה תשקף את האינטרס של כל הקבוצות (רובינשטיין, 2006). בחברה הישראלית קיים איום מתמיד של היעדר מכנה משותף, שהוא הכרחי כדי שחברה תוכל להתקיים (טאוב, 2013).

נישואין בין-תרבותיים בין יהודים נחשבו מאז ומתמיד לסימן הצלחה של אידיאולוגיית "כור ההיתוך" הישראלי (רמניק וקנורין-טבשי, 2012). אידיאולוגיה שדיכאה את הזהות הייחודית של כל קבוצה תרבותית ותמכה ביצירת מכנה משותף אחד לעם. אך תהליכי אינדיבידואליזציה וגלובליזציה מייצרים הזדמנויות משפחתיות שלא היו בעבר. הניידות הגלובלית מתוך ישראל ואליה מובילה להיווצרותם של קשרי נישואים בין ישראלים לבני זוג בני לאומים שונים. אלה הם זוגות בין-דתיים, בין-לאומיים, בין-תרבותיים או בין-גזעיים (הקר וליברזון, 2010).

כאמור, בשנים האחרונות גדל מספרן של המשפחות הבין-תרבותיות בישראל, שבהן אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר. מה מתרחש בדינמיקה הפנימית של הזוגות הללו? מטרת המחקר הייתה לבחון את ההשפעות של ההבדלים התרבותיים על חלוקת התפקידים במשפחה.

סקירת ספרות

קליטתם של למעלה ממיליון עולים מברית המועצות לשעבר יצרה מציאות חברתית חדשה בישראל: התפיסות בעניין ההומוגניות התרבותית השתנו לחלוטין עם קליטת העולים. מדיניות הקליטה השתנתה: מהרס תרבותה של ארץ האם לשימורה ולטיפוחה, ממלחמה באלה שאינם דוברי עברית לתיאטרון, לרדיו ולטלוויזיה ברוסית. מבחינה זו הגשימה ישראל את התפיסה הרב-תרבותית (רובינשטיין, 2006).

מחקרים על זוגות מעורבים בעולם התמקדו ברובם במיפוי התופעה מבחינה מספרית (Lee & Bean, 2004) ובהסבר הנוגע לבחירת בני הזוג במונחי תאוריית החליפין, לפיה כל צד בקשר מביא אליו משאב כלשהו (כגון יופי או השכלה) כך שהזוג מקבל תמורה (Rosenfeld, 2005). גם בישראל נחקרה התופעה (Okun & Khait-Marely, 2008) ונמצא שחל שינוי בדפוסי הנישואין בחמישים השנים האחרונות: בשנות השישים והשבעים של המאה העשרים התאפיינו הנישואים בין אשכנזים למזרחים בדפוס של "החלפה" בין מעמד עדתי גבוה אצל בן/בת הזוג האשכנזי/ת לבין השכלה ומעמד כלכלי גבוהים יותר אצל בן/בת הזוג המזרחי/ת. לעומת זאת, משנות התשעים ואילך השתנה הדפוס, וזוגות מעורבים נוטים עתה להינשא בתוך קבוצת ההשכלה שלהם, והם מאופיינים ברמת השכלה גבוהה יחסית (Ben Ezer, 2013).

ספרות ההגירה מבחינה בין ארבע אסטרטגיות של השתלבות מהגרים בארץ היעד (ליסיצה, 2014) שמתבטאות בשני ממדים: נטיית המהגר לשמור על הזהות ועל תרבות המוצא ונכונות המהגר לקיים יחסי גומלין עם בני חברת היעד (Berry, 2009). ארבע האסטרטגיות הן: (1) אסטרטגיית הטמעה המתייחסת למהגרים שאינם מעוניינים בשמירה על תרבות המוצא שלהם; (2) אסטרטגיית התבדלות המתייחסת למהגרים השומרים על הזיקה לתרבות המוצא ונמנעים מקשר עם הוותיקים; (3) אסטרטגיית השתלבות המתייחסת למהגרים ששומרים על תרבות המוצא שלהם אך מקיימים קשר עם הוותיקים; ו- (4) אסטרטגיית שוליות המתייחסת למהגרים שאינם שומרים על זיקה לתרבות המוצא ואינם מקיימים קשר עם הוותיקים.

ליסיצה (2014) מציינת שחברות בעלות גישה רב-תרבותית מעדיפות מהגרים הנוקטים באסטרטגיית השתלבות. אך לא כל מגע עם הוותיקים תורם להשתלבות מוצלחת. לפי תאוריית האסימילציה הסגמנטית, המתייחסת לתרומת יחסי הגומלין עם הוותיקים להשתלבות המהגרים, רק מגע עם הוותיקים המשתייכים למעמד סוציו-אקונומי בינוני ומעלה מקדם את השתלבותם (Portes & Rumbaut, 2001).

מחקרים העוסקים בהגירת נשים מחבר העמים לארץ מגלים שמצבן של הנשים קשה יותר מזה של הגברים (פיאלקובה, 2013). לנשים קשה יותר להיקלט במקצועות בתחום ההנדסה, הטכנולוגיה והרפואה. כך למשל, אף-על-פי שמספר דומה של נשים וגברים מהגרים מחבר המדינות עברו את המבחנים הנדרשים לעסוק ברפואה בארץ, יותר גברים מנשים התקבלו ללימודי התמחות ברפואה (פיאלקובה, 2013). כתוצאה מכך, מהגרות, יותר ממהגרים, נוטות לקבל על עצמן עיסוק אחר ובלבד שהכנסתן תהיה מובטחת, כשאחת הסיבות היא קבלה מסורתית של רוב מטלות הבית (Remennick, 1999).

גם רבהון (2013) מסכים עם ההנחה שמהגרות נמצאות בעמדת נחיתות כפולה. לטענתו למהגרים יש היכרות חלשה עם החברה המארחת, הם סובלים מקשיי שפה, מנגישות מוגבלת למידע ומקשרים אישיים מצומצמים, הם נתקלים בקשיים בניסיון לניצול הזדמנויות חברתיות וכלכליות. בהתחשב במבנה המגדרי-סגרגטיבי של התעסוקה, שעדיין מאפיין ארצות מודרניות ובהן ישראל ומגביל בצורה מסוימת את הניידות התעסוקתית ואת הכנסתן של נשים, הרי שמהגרות נמצאות בנחיתות כפולה, והנטל המשפחתי מתעצם תחת תנאי הגירה הכרוכים בהתרחקות מן המשפחה הרחבה ומקרובים, ועל כן מגביל את הזמן המוקדש ללימוד השפה החדשה, להרחבת ההשכלה ולהסתגלות לדפוסי התנהגות כלכליים (רבהון, 2013).

כאמור, בשנים האחרונות גדל מספרן של המשפחות הבין-תרבותיות בישראל, שבהן אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר. מה מתרחש בדינמיקה הפנימית של הזוגות הללו? מטרת המחקר הייתה לבחון את ההשפעות של ההבדלים התרבותיים על חלוקת התפקידים במשפחה. הרעיון שנישואים צריכים להיות שוויוניים הוא רעיון מודרני יחסית. שוויון מתייחס לסימטריה בחלוקת המטלות השונות. מרבית המחקרים שבחנו את חלוקת עבודות הבית בין בני הזוג מעלים ממצאים ברורים: נשים משקיעות בכך שעות רבות יותר בהשוואה לגברים. יתרה מכך, בחינת סוג מטלות הבית שמבצעים בני הזוג מלמדת על קיומה של חלוקת עבודה מגדרית: גברים נוטלים חלק במספר מוגבל של מטלות הבית, הנתפסות בדרך כלל כבעלות ערך ונעימות יותר, כמו למשל טיפול בילדים וקניות. לעומת זאת, מטלות מוערכות פחות והן פחות נעימות כמו ניקיון וכביסה נשארות מטלות "נשיות" (גליקמן, ארן וליון-אפשטיין, 2003).

מחקרים שעסקו בחלוקת תפקידים במשפחות מצאו, כי חלוקת העבודה המסורתית נשארה דומיננטית במרבית המשפחות המערביות (Dunne, 2000). כך למשל מצאו סולומון ורוטבלום (Solomon & Rothblum, 2005), שבקרב זוגות נשואים קיימת חלוקת תפקידים מסורתית ומגדרית בכל הקשור למשימות כלכליות וביתיות. נראה, כי למרות שהאישה מועסקת מחוץ לבית, היא עדיין אחראית על עבודות הבית וגידול הילדים (Almeida, 2001; Viers & Prouty, 2001).

מחקרים שבחנו משתנים המשפיעים על חלוקת תפקידים במשפחות מצאו, כי קיים קשר בין השלב במעגל החיים המשפחתי שבו נמצא הזוג לבין מידת השוויוניות בחלוקת התפקידים. ככל שהנשים הן אימהות לילדים צעירים יותר, הן נוטות להפחית את השקעתן בעבודה בשכר (Pimentel, 2000), ככל שמספר הילדים רב יותר, כך חלוקת התפקידים מסורתית יותר (Delaunay, 2010). כמו כן, נמצא קשר חיובי בין השכלה גבוהה לחלוקת תפקידים שוויונית (Gaunt & Bouknik, 2012); ואילו הכנסה גבוהה יותר של האישה אינה מביאה בהכרח לחלוקת תפקידים שוויונית יותר (Tichenor, 1999; Brines & Joyner, 1999). מחקרים מראים כי נשים שעובדות בשכר זהה לשכר בני זוגן, משקיעות בעבודות הבית יותר מבני הזוג (Greenstein, 2000). דויבנדק וסטבניוטר (Duyvendak & Stavenuiter, 2004), מצאו שגברים מעדיפים מטלות הקשורות בטיפול בילדים בהשוואה למטלות הקשורות בטיפול בבית. החוקרים טוענים שכאשר בוחנים את המטלות המועדפות על-ידי גברים, קניות ניצבות בראש הרשימה, לאחריהן כביסה ולבסוף ביקור עם ילד אצל רופא. החוקרים מסבירים כי ייתכן שהסיבה לכך היא העובדה שקניות איבדו את הקונוטציה המגדרית שלהן. לעומת זאת, כביסה ממוקמת בצד השני של הסקלה ונתפסת כתפקיד "נשי". כלומר, תפקידים שעברו לאורך השנים תהליך של de-gendering מבוצעים כיום גם על-ידי גברים.

חלוקת העבודה בין בני זוג בחברה מסורתית היא ברורה ומוסכמת. אך תהליכי התיעוש והמודרניזציה ערערו את המבנה המסורתי של חלוקת התפקידים. סייעו לכך גורמים שונים כגון יציאת נשים לעבודה מחוץ לבית, עליית רמת ההשכלה, הפיכתם של ערכי הדמוקרטיה והשוויון לנחלת הכלל והשתרשותם של אידיאולוגיות הדוגלות בזכויות אדם. גורמים אלו מעודדים שינויים בתא המשפחתי כך שחלוקת התפקידים המגדרית מתחלפת אט-אט בחלוקת תפקידים שוויונית יותר ובידולית פחות (אליאס, 2002).

בספרות העוסקת במשפחה ובעבודה, הזמן הוא מושג מרכזי בהסבר של תהליכי מגדור ויחסי כוח בין בני זוג בתא המשפחתי (Christina, 2012; Ruppanner & Alexandrowicz, 2012).

ספרות זו בוחנת מי עושה יותר, מי נוכח יותר, וכן מודדת את הזמן ככלי לבחינת מידת המעורבות של בני הזוג וחלוקת העבודה המגדרית (עירן-יונה, 2013). מרבית המחקרים שבחנו את מספר השעות שמשקיעים בני הזוג בעבודות הבית מעלים כי נשים משקיעות שעות עבודה רבות יותר בהשוואה לשעות שמשקיעים הגברים (גליקמן, אורן ולוין-אפשטיין, 2003). סוג כזה של מדידה אינו לוקח בחשבון אלמנטים תרבותיים.

המחקרים שעסקו בחלוקת עבודה התמקדו באיתור המשתנים הקשורים לשוק העבודה ולהון האנושי. מחקרים אלו מצאו שככל שהשכלתה של האישה גבוהה יותר, ככל שיוקרתה התעסוקתית גבוהה יותר וככל שהפער בין הכנסתה להכנסת הבעל קטן יותר, כך חלוקת העבודה במשפחה שוויונית יותר (Stier & Lewin-Epstein, 2000).

ההשכלה ככלי להעברת ידע, כישורים, ערכים ומנהגים, היא גורם מרכזי בקביעת מעמדו של אדם בחברה ובהכנתו לתפקידים ולמשרות המתוגמלים ברווחה כלכלית וברמת חיים (Morgan, 2005). הישגים בתחום ההשכלה תורמים, אם כן, להשתלבות בזרם החברתי המרכזי. עם זאת, הבדלים מגדריים מתחזקים בתנאי הגירה, והם תלויים גם ברמת המודרניזציה של ארץ המוצא. מידת הניידות וקצב רכישת ההשכלה לאחר ההגירה מושפעים ממצבה של החברה הקולטת, מן ההבדלים ההתחלתיים שבינה לבין המהגרים, מההתאמה של הערכים והנורמות החברתיות ומאפליה כלפי קבוצות מוצא מסוימות (רבהון, 2013).

מחקרים אמפיריים שעסקו ביחסי כוח במסגרת הנישואין התבססו על תאוריית המשאבים שמניחה כי בן זוג שברשותו יתרון משאבי (כלכלי, חברתי או תרבותי) יפעיל כוח רב יותר במסגרת הנישואין אל מול בן הזוג בעל המשאבים הפחותים (Kulik, 1999). ביסודה של גישה זו עומדת הטענה כי חלוקת עבודה בבית היא ביטוי של יחסי הכוח בין בני הזוג. עמדת כוח בזוגיות נשמרת בזכות יתרון של אחד מבני הזוג במשאבים חשובים כגון רשתות תמיכה חברתית (Davis, Greenstein & Marks, 2007). על-פי גישה זו, ביצוע עבודות הבית נתפס כמשימה לא רצויה ולכן בן הזוג חסר הכוח, כלומר בן הזוג אשר המשאבים שבידו מעטים יותר, יבצע עבודות בית רבות יותר. גישה זו היטיבה להסביר בעבר את מידת השתתפותם הנמוכה של גברים בביצוע עבודות הבית בשל העובדה שמאזן המשאבים החברתיים-כלכליים נטה בעבר לטובתם (קוליק, 2013). אך האם ניתן לראות במצבם של מהגרים דמיון למצבן של נשים בעבר? בן זוג מהגר הוא בעל משאבים חברתיים נמוכים יותר בהשוואה לבן הזוג הוותיק. האם הוא "משלם" על כך בביצוע מטלות הבית כפי ש"שילמו" בעבר נשים? הרשתות החברתיות של המהגר מעטות יותר וייתכן גם שמשאב ההכנסה בשנים הראשונות להגירה לארץ נמוך יותר. מחקרים מראים כי ככל שהפער בין רמות ההכנסה של בני זוג מצטמצם, חלוקת התפקידים שוויונית יותר (Gaunt & Bouknik, 2010; Goni-Legaz, Ollo-Lopez & Bayo-Moriones, 2012).

מחקרים אחרים מעלים תמונת מצב שונה. קוליק וראיין (Kulik & Rayyan, 2003) מצאו כי ליתרון היחסי שיש לאחד מבני הזוג על האחר בהכנסה, אין תרומה להסבר חלוקת העבודה בבית, וכי ללא קשר להכנסה, נשים נוטות להשקיע יותר מגברים בעבודות הבית השונות. גישה תאורטית נוספת - האקולטורציה הסלקטיבית (Portes & Rumbaut, 2001), מתייחסת לאקולטורציה כהתבוללות תרבותית או כתהליך הסתגלות התחלתי, למידת השפה והנורמות היומיומיות של החברה המקומית. תהליך זה עשוי לבלום את קצב שילובם החברתי של המהגרים.

נישואין לבן זוג מקומי עשויים לזרז אקולטורציה, אולם האופן והמידה של השינוי פתוחים למשא ומתן (רמניק וקנורין-טבשי, 2012).

במחקרן של רמניק וקנורין-טבשי (2012) שערכו ראיונות עומק עם 18 זוגות בהם אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני יליד חבר העמים, התגלתה נטייה ברורה של העולים לבצע את עיקר ההתאמה לנורמות ולציפיות של בני הזוג ילידי ישראל. ה"סחף לעבר התרבות ההגמונית" נחוה במחקרן יותר בקרב בנות הזוג הרוסיות מאשר בקרב בני הזוג הרוסים. במחקר הנוכחי נבחנו ההשערות כי מוצאם של בני הזוג המהגרים משפיע על חלוקת התפקידים וכן שיימצאו הבדלים בחלוקת תפקידים כאשר בן הזוג הוא יליד ישראל לעומת כאשר בת הזוג היא ילידת ישראל. בנוסף, נבדקו ההשערות שההשכלה והוותק בארץ משפיעים על חלוקת התפקידים במשפחות בין-תרבותיות.

שיטת המחקר

אוכלוסיית המחקר

המחקר כלל 100 זוגות שהם 200 משתתפים: 100 גברים ו-100 נשים. אחד מבני הזוג יליד הארץ והאחר נולד בחו"ל.

גיל המשתתפים נע בין 28 ל-63 שנים ($M=36.7$, $SD=7.8$). גיל המשתתפות נע בין 24 ל-58 שנים ($M=34.21$, $SD=7.4$). הוותק בארץ בקרב המשתתפים נע בין שנתיים ל-25 שנים ($M=15.4$, $SD=7.1$). הוותק בארץ בקרב המשתתפות נע בין 4 שנים ל-34 שנים ($M=16$, $SD=8.3$). מספר הילדים הממוצע נע בין 1 ל-5 ילדים ($M=1.9$, $SD=0.91$). ל-38 זוגות אין ילדים כלל. גילם הממוצע של הילדים במדגם הוא 8.6, עם סטיית תקן של 6.3, טווח הגילאים המדווח הוא בין חצי שנה ל-31. בקרב מרבית הזוגות הגבר הוא יליד הארץ ובת הזוג מהגרת: מרבית הגברים ילידי ישראל (67%) ומרבית הנשים ילידות ברית המועצות (35%). מרבית הגברים (53%) ומרבית הנשים (57%) הם בעלי השכלה תיכונית. ראוי להדגיש כי מרבית הזוגות (64%) מתגוררים בדרום הארץ ועל כן המדגם איננו מייצג. מרביתם (79%) מתגוררים ביישובים עירוניים. מרבית הגברים (52%) משתכרים מעל הממוצע במשק ומרבית הנשים (39%) משתכרות שכר ממוצע או מתחת לממוצע (36%). כל הנשים למעט אישה אחת דיווחו כי הן שכירות, האישה היחידה שהיא עצמאית במדגם זה היא ממוצא אירופי/אמריקאי. 63 גברים צברים הם שכירים ו-17 צברים הם עצמאים. הגברים ממוצא אתיופי הם שכירים. 8 גברים ממוצא אירופי/אמריקאי הם שכירים ו-5 עצמאים. מוצאם של הגברים הצברים: 23 גברים (34.3%) הם ממוצא אסייתי/אפריקני, 16 גברים (23.9%) ממוצא אירופי/אמריקאי, 22 גברים (32.8%) דיווחו כי הוריהם ילידי ישראל. 6 גברים (9%) לא השיבו. מוצאן של הנשים הצבריות: 13 נשים (40.6%) דיווחו כי הוריהן ילידי ישראל, 14 נשים (43.7%) ממוצא אירופי/אמריקאי, 5 נשים (15.7%) ממוצא אסייתי/אפריקני.

כלי המחקר

שאלון חלוקת תפקידים נועד להעריך את מידת השוויוניות בחלוקת התפקידים בן בני הזוג. השאלון כולל 20 שאלות על-פי השאלון של Bloode & Wolfe (1960) שהותאם לאוכלוסייה הישראלית על-ידי רבין ושפירא-ברמן (Rabin & Shapira-Berman, 1998). השאלות הן מארבעה תחומים הכוללים את חלוקת התפקידים בחיי הנישואין: עבודות הבית, אחריות כלכלית, אחריות

חברתית וקריירה. מהימנות השאלון נבדקה עבור כל אחד מהממדים על-פי חלוקה לנשים וגברים. נמצא כי המהימנות לגבי עבודות הבית: גברים 0.716, נשים 0.727; לגבי התפקיד הכלכלי: גברים 0.67, נשים 0.79; ולגבי התפקיד החברתי: גברים 0.57, נשים 0.55.

תחום הקריירה כולל שאלות כמו: מי עובד מחוץ לבית? מי עובד לפרנסת המשפחה? תחום עבודות הבית כולל שאלות הקשורות לחלוקת תפקידים באחזקת הבית כמו: מי מכבס? מי מבשל? מי מדיח כלים? וכו'; תחום האחריות הכלכלית כולל שאלות כמו: מי עורך את תקציב המשפחה? מי מסדיר תשלומים? תחום האחריות החברתית כולל שאלות הקשורות לחלוקת תפקידים בתחום תכנון הפנאי ותפקוד חברתי כמו: מי מתכנן את החופשות? מי מזמין חברים הביתה? מי מתכנן את הביילוי המשותף? וכו'. סולם התשובות נע מ-1 עד 7: 1 – בן/בת הזוג תמיד; 2 – בן/בת הזוג כמעט תמיד; 3 – בן/בת הזוג מעט יותר; 4 – שנינו באופן שווה; 5 – אני קצת יותר; 6 – אני כמעט תמיד; 7 – אני תמיד.

הליך המחקר

הליך איסוף הנתונים נמשך כחצי שנה במהלך 2014. עוזרי מחקר העבירו שאלונים לזוגות בין-תרבותיים על בסיס שיטת "כדור שלג" והיכרות אישית. כל אחד מבני הזוג התבקש לענות על שאלון חלוקת תפקידים בנפרד.

ממצאים

השוואה בין נשים לגברים בחלוקת התפקידים

לוח מספר 1: ממוצעים, סטיות תקן ותוצאות ניתוח t test להשוואת הבדל הממוצעים

בחלוקת התפקידים בין נשים וגברים

המשתנה	מגדר	M	SD	T
תפקיד כלכלי	גברים	4.58	1.3	** t (98) = 5.04, p < 0.01
	נשים	3.3	1.34	
תפקיד חברתי	גברים	3.9	.99	T = 1.8 n.sig
	נשים	4.2	.94	
תפקיד הקריירה	גברים	4.3	.95	** t (98) = 4.19, p < 0.01
	נשים	3.6	.81	
עבודות הבית	גברים	3.57	.85	** t (98) = 5.65, p < 0.01
	נשים	4.47	.84	

מקרא *p < .05, **p < .01

מן הלוח עולה כי קיימים הבדלים בין גברים לנשים בחלוקת התפקידים. הגברים מדווחים על השקעה רבה יותר בתחום הכלכלי ובתחום הקריירה, ונשים מדווחות על השקעה רבה יותר בתחום החברתי ובעבודות הבית.

לבדיקת ההשערה כי קיים הבדל בין עולים ותיקים לעולים חדשים בחלוקת התפקידים, נבדק מתאם בין מספר השנים בארץ מול חלוקת התפקידים (חברתי, כלכלי, קריירה ועבודות

הבית). המשתנה 'מספר שנים' חושב על-פי הנוסחה 2014 מינוס שנת העלייה של המשתתף/ת. בדיקת המתאם נעשתה עבור גברים ועבור נשים בנפרד. נמצא עבור גברים, כי ככל שעולה הוותק יש פחות השתתפות בעבודות הבית ($R=-.616, p<0.01, n=20$). נמצא עבור נשים, כי ככל שעולה הוותק כך יש השקעה רבה יותר בעבודות הבית ופחות בקריירה. עבודות בית מול ותק ($R=.37, p<0.05, n=33$). קריירה מול ותק ($R=.27, p<0.05, n=33$).

לבדיקת ההשערה כי ימצאו הבדלים בחלוקת התפקידים בקרב זוגות שבהם הגברים הם העולים לבין זוגות שבהם הנשים הן העולות, הועבר מבחן T למשתנים בלתי תלויים על-פי החלוקה הבאה: 29 גברים עולים ו-65 נשים עולות. המבחן הועבר על כל ארבעת התחומים של חלוקת התפקידים. כל תחום הורכב מתשובותיהם של שני בני הזוג ונוצר משתנה משותף בין תשובות הגבר והאישה לכל תחום.

לוח מספר 2: ממוצעים, סטיות תקן ותוצאות ניתוח t test להשוואת הבדל הממוצעים בחלוקת התפקידים בין נשים עולות לגברים עולים

המשתנה	מגדר	M	SD	T
תפקיד כלכלי	גברים	4.08	0.49	T=1.7, n.sig, p=0.08
	נשים	3.88	0.52	
תפקיד חברתי	גברים	4.06	0.4	T=0.52, n.sig
	נשים	4.06	0.2	
תפקיד הקריירה	גברים	4.02	0.43	T=1.1, n.sig
	נשים	3.89	0.3	
עבודות הבית	גברים	4.07	0.51	T=1.0, n.sig
	נשים	3.99	0.18	

לא נמצאו הבדלים בין גברים עולים לבין נשים עולות בתפיסת התפקידים. ההשערה הופרכה.

לגבי גברים

לוח מספר 3: התפלגות הגברים לפי עולים חדשים מול עולים ותיקים

שם המשתנה	עולה ותיק	עולה חדש
ארץ לידה		
ברית המועצות	2 (10%)	2 (10%)
אתיופיה	2 (10%)	0
מערב אירופה	1 (5%)	4 (20%)
דרום אמריקה	4 (20%)	1 (5%)
אחר	4 (20%)	0
N	13 (65%)	7 (35%)

המשתנה 'עולה ותיק' מול 'עולה חדש' נבנה באופן הבא: משנת 1989 עד 2000 – עולה ותיק; משנת 2001 עד 2012 – עולה חדש. במחקר השתתפו 33 גברים עולים, אך מתוכם רק 20 גברים דיווחו על שנת העלייה.

לצורך בדיקת ההשערה כי קיים הבדל בחלוקת התפקידים בין ארצות המוצא (ישראל, ברית המועצות, מערב אירופה ודרום אמריקה) הועבר מבחן Anova חד-כיווני אשר בדק את חלוקת התפקידים לפי ארץ מוצא.

לוח מספר 4: **ממוצעים, סטיות תקן, ותוצאות ניתוח שונות חד משתני (ערכי f) להשוואה בחלוקת התפקידים - הנתונים מתייחסים לגברים בלבד**

המשתנה	מוצא	m	N	F
תפקיד כלכלי	ישראלים ותיקים	4.5	67	* $F=4.57, p<0.05$
	ברית המועצות	5.9	8	
	מערב אירופה ודרום אמריקה	4.4	19	
תפקיד הקריירה	ישראלים ותיקים	4.3	67	* $F= 2.86, p<0.05$
	ברית המועצות	4.8	8	
	מערב אירופה ודרום אמריקה	3.94	19	

מן הנתונים עולה כי הגברים עולי ברית המועצות משקיעים בתפקיד הקריירה ובתפקיד הכלכלי יותר מישראלים ותיקים ומעולי מערב אירופה ודרום אמריקה באופן מובהק.

לצורך בדיקת ההשערה כי קיים הבדל בחלוקת התפקידים בין בני הזוג כתלות במספר שנות ההשכלה והמוצא, הועבר ניתוח ANOVA דו-כיווני למשתנים הבלתי תלויים 'מוצא' ו'שנות השכלה', והמשתנים התלויים היו 'תפקיד כלכלי', 'תפקיד חברתי', 'קריירה' ו'עבודות הבית' (גם כאן המשתנה 'מגדר' הוחזק קבוע).

תפקיד כלכלי

ההשערות כי השכלה ומוצא משפיעים על התפקיד הכלכלי נבדקו על-ידי אפקט עיקרי. תוצאות הניתוח מראות כי לא קיים אפקט עיקרי להשכלה ולמוצא. כמו כן, לא קיים אפקט אינטראקציה בין השכלה ומוצא לתפקיד הכלכלי.

תפקיד חברתי

ההשערות כי השכלה ומוצא משפיעים על התפקיד החברתי נבדקו על-ידי אפקט עיקרי. תוצאות הניתוח מראות כי לא קיים אפקט עיקרי להשכלה ולמוצא. אך נמצא אפקט אינטראקציה מובהק של השכלה ומוצא על תפיסת התפקיד החברתי $F(3,88)=3.35, P<0.05$. בניתוחי המשך נמצא כי הגברים עולי ברית המועצות וגברים ממערב אירופה ודרום אמריקה יוצרים את האפקט. גברים ממוצא ברית המועצות בעלי השכלה גבוהה משקיעים בתפקיד החברתי יותר ($m=3.83$) מאשר גברים ממוצא זה בעלי 12 שנות לימוד בלבד ($m=2.8$). הבדל זה קיים גם אצל גברים ממערב אירופה ודרום אמריקה: גברים בעלי השכלה גבוהה יותר משקיעים יותר בתפקיד החברתי.

$T(9)=2.6' p<0.05$ (בהתאמה. $m=3.09$), $m=4.29$)

תפקיד עבודות הבית

ההשערות כי השכלה ומוצא משפיעים על תפקיד עבודות הבית נבדקו על-ידי אפקט עיקרי. תוצאות הניתוח מראות כי לא קיים אפקט עיקרי להשכלה ולמוצא. אך נמצא אפקט אינטראקציה מובהק של השכלה ומוצא על תפיסת התפקיד עבודות הבית $F(3,88)=2.86, P<0.05$. בניתוחי המשך נמצא כי הגברים עולי ברית המועצות בלבד יוצרים את האפקט וגברים ממוצא זה בעלי השכלה גבוהה משקיעים בעבודות הבית פחות ($m=2.5$) מאשר גברים ממוצא זה בעלי 12 שנות לימוד בלבד ($m=4.0$). $T(6)=3.4, p<0.01$.

תפקיד הקריירה

ההשערות כי השכלה ומוצא משפיעים על תפקיד הקריירה נבדקו על-ידי אפקט עיקרי. תוצאות הניתוח מראות כי לא קיים אפקט עיקרי להשכלה ולמוצא. כמו כן, לא קיימת אינטראקציה בין השכלה ומוצא על תפיסת תפקיד הקריירה.

ניתוח Manova רב-משתני עבור גברים

לגבי הגברים, לא נמצאו קשרים בין המשתנים למעט קשר בין התפקיד הכלכלי לתפקיד החברתי אך עוצמת הקשר נמוכה מאוד $r=0.19, p<0.05$, ולכן לא המשכנו לניתוח רב-משתני.

לגבי נשים

לוח מספר 5: התפלגות הנשים לפי עולות חדשות מול עולות ותיקות

שם המשתנה	עולה ותיק	עולה חדש
ארץ לידה		
ברית המועצות	8 (25%)	10 (32.3%)
אתיופיה	3 (9.7%)	0
מערב אירופה	4 (12.9%)	2 (6.5%)
דרום אמריקה	0	2 (6.5%)
אחר	2 (6.5%)	0
N	17 (54.8%)	14 (45.2%)

במחקר השתתפו 67 נשים עולות, אך מתוכן רק 31 נשים דיווחו על שנת העלייה.

לוח מספר 6: ממוצעים, סטיות תקן, ותוצאות ניתוח שונות חד משתני (ערכי f) להשוואה בחלוקת התפקידים - הנתונים מתייחסים לנשים בלבד

המשתנה	מוצא	M	N	F
תפקיד כלכלי	ישראליות וותיקות	3.6	32	F= 1.64 n.sig
	ברית המועצות	3	35	
	אתיופיה	2.8	7	
	מערב אירופה ודרום אמריקה	3.3	23	
תפקיד חברתי	ישראליות וותיקות	4.3	32	F= 1.76 n.sig
	ברית המועצות	4	35	
	אתיופיה	4.2	7	
	מערב אירופה ודרום אמריקה	4.2	23	
תפקיד הקריירה	ישראליות וותיקות	3.8	32	F= 1.4 n.sig
	ברית המועצות	3.6	35	
	אתיופיה	3.28	7	
	מערב אירופה ודרום אמריקה	3.43	23	
עבודות הבית	ישראליות וותיקות	4.6	32	F= 1.6 n.sig
	ברית המועצות	4.2	35	
	אתיופיה	4.3	7	
	מערב אירופה ודרום אמריקה	4.5	23	

מן הלוח עולה כי לא קיימים הבדלים בחלוקת התפקידים לפי מוצא בקרב הנשים בכל הממדים שנבדקו.

לצורך בדיקת ההשערה כי קיים הבדל בחלוקת התפקידים בין בני הזוג כתלות במספר שנות ההשכלה והמוצא, הועבר ניתוח ANOVA דו-כיווני למשתנים הבלתי תלויים 'מוצא' ו'שנות השכלה', והמשתנים התלויים היו 'תפקיד כלכלי', 'תפקיד חברתי', 'קריירה' ו'עבודות הבית' (גם כאן המשתנה 'מגדר' הוחזק קבוע).

תפקיד כלכלי

ההשערות כי השכלה ומוצא משפיעים על התפקיד הכלכלי נבדקו על-ידי אפקט עיקרי. תוצאות הניתוח מראות כי לא קיים אפקט עיקרי להשכלה ולמוצא. כמו כן, לא קיים אפקט אינטראקציה בין השכלה ומוצא לתפקיד הכלכלי. כך גם לגבי הקשר בין השכלה ומוצא על התפקיד החברתי ועל תפקיד עבודות הבית.

תפקיד הקריירה

ההשערות כי השכלה ומוצא משפיעים על תפקיד הקריירה נבדקו על-ידי אפקט עיקרי. תוצאות הניתוח מראות כי לא קיים אפקט עיקרי להשכלה ולמוצא. אך נמצא אפקט אינטראקציה מובהק של השכלה ומוצא על תפקיד הקריירה $F(4,63)=3.12, P<0.05$.

בניתוחי המשך נמצא כי הנשים השייכות לקבוצה של מערב אירופה ודרום אמריקה יוצרות את אפקט האינטראקציה. נשים ממוצא זה שלהן השכלה גבוהה, משקיעות בתפקיד הקריירה יותר $(m=3.79)$ מנשים עם השכלה של עד 12 שנות לימוד $(m=2.0)$ $T(13)=3.05, p<0.01$.

ניתוח Manova רב-משתני עבור נשים

כדי לבדוק האם קיימים הבדלים בין ארץ הלידה וההשכלה ביחס סימולטני בארבעת הממדים (תפקיד הקריירה, תפקיד עבודות הבית, תפקיד כלכלי ותפקיד חברתי), השתמשנו בניתוח רב-משתני (MANOVA) והתייחסנו למשתנים התלויים כמשתנה תלוי אחד.

נמצא כי קיים קשר מובהק בעוצמה חלשה בינונית בין התפקיד החברתי והתפקיד הכלכלי אצל הנשים $r=0.24, p<0.05$, ככל שהאישה תופסת את התפקיד הכלכלי כחשוב יותר, כך היא תופסת את התפקיד החברתי כחשוב יותר.

לגבי שאר הממדים לא נמצאו קשרים מובהקים ולכן לא בוצעו עבורם ניתוחים רב-משתניים. $R_s<0.04, p>0.05$.

בוצע ניתוח רב-משתני עם שני משתנים בלתי תלויים 'ארץ לידה' ו'שנות השכלה' לפי החלוקה של 12 שנות לימוד והשכלה אקדמית לבין שני המשתנים התלויים: 'ציון התפקיד החברתי של האישה' ו'ציון התפקיד הכלכלי של האישה'. תוצאות הניתוח מצביעות על הבדלים מובהקים בין רמות ההשכלה (עד 12 שנות לימוד, אקדמית) לבין התפקיד החברתי והתפקיד הכלכלי גם יחד. $\text{Hotelling's Trace} = 0.24, MF(2,29) = 3.51, p<0.05$.

מניתוח שונות רב-משתני המוצג כאן ניתן לראות כי ציון התפקיד החברתי והכלכלי יחד מקבל אפקט משמעותי יותר כאשר הוא נבדק יחד ולא כשני משתנים תלויים בנפרד. כאשר רמת ההשכלה (עד 12 שנות לימוד, אקדמית) נבדקה על כל אחד מהמשתנים התלויים בנפרד ('תפקיד חברתי', 'תפקיד כלכלי') לא נמצאו הבדלים מובהקים. אולם אין הבדלים מובהקים בין עולות לילידות הארץ לגבי התפקיד הכלכלי והתפקיד החברתי יחד, כמו כן אין אינטראקציה מובהקת בין ארץ הלידה והשכלה לתפקיד הכלכלי והחברתי יחד.

דיון

האם ניתן לראות במשפחות בין-תרבותיות זירה לצמיחת תוצר תרבותי היברידי חדש המבקש למחוק את ההבחנות המסורתיות בדפוסי חלוקת תפקידים בין בני זוג?

מחקרים הבוחנים זוגות בין-תרבותיים מדגישים בדרך כלל את דפוסי בחירת בני הזוג. אלה הם ניתוחים שאינם מלמדים על הדינמיקה בתוך המשפחות עצמן. החוקרים מניחים את החליפין כמסגרת תאורטית המסבירה את דפוסי הנישואים, אך אינם חוקרים את יחסי החליפין עצמם (לייבוויץ ולומסקי-פדר, 2012).

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את היחסים בתוך משפחות בין-תרבותיות באמצעות ניתוח חלוקת התפקידים בין בני הזוג, שאחד מהם יליד ישראל והשני מהגר. כלי המחקר היה שאלון חלוקת תפקידים במשפחה, שהועבר ל-200 משתתפים: 100 זוגות, בהם אחד מבני הזוג יליד ישראל והשני מהגר ממדינות שונות.

באופן כללי נמצא, כי קיימים הבדלים בין גברים לנשים בחלוקת התפקידים, כאשר הגברים מדווחים על השקעה רבה יותר בתחום הכלכלי ובתחום הקריירה ונשים מדווחות על השקעה רבה יותר בתחום החברתי ובעבודות הבית. ממצא זה חוזר על עצמו גם בקרב בעלי השכלה גבוהה ובתרבויות שונות (Greenstein, 2000). כך למשל טוענת קוליק, שיוצאי אסיה/אפריקה מאופיינים בגישות מסורתיות יותר ביחס לחלוקת העבודה במשפחה מאשר יוצאי אירופה/אמריקה (Kulik, 2005). ואכן, במחקר הנוכחי מרבית הגברים ילידי הארץ הם ממוצא אסיה/אפריקה, דבר שיכול להסביר את הממצא העיקרי של חלוקת התפקידים המסורתית. אך מרבית הנשים ילידות הארץ הן ממוצא אירופה/אמריקה.

ראוי להדגיש כי מרבית הזוגות (64%) מתגוררים בדרום הארץ. דהאן-כלב, ינאי, וברקוביץ (2005) טוענות, שהפריפריה, ועימה מבנה הכוח המגדרי, מבנים את סיכויי החיים של הנשים החיות בדרום, את דרכי הפעולה שלהן ואת האירועים המרכזיים בחייהן. חייהן של נשים בדרום, לדברי החוקרות, אינם ביטוי לקיפוח ולשוליות בלבד, אלא הם מבטאים פסיפס של אסטרטגיות קיום של נשים שחייהן אומנם מושפעים מן הבידוד, השוליות והפוליטיקה האתנו-מעמדית-מרחבית, אבל גם מן הצורך לשנות את המציאות ואת מגוון האפשרויות הפתוחות בפניהן.

אך למרות הצורך לשנות את המציאות וחרף השינויים שחלו במעמד האישה ובדפוסי הנישואים, נראה כי היררכיות מגדריות עדיין מאפיינות זוגות רבים. חלוקת תפקידים מגדרית עדיין מכתובה במידה רבה את חלוקת התפקידים בתוך הקשר הזוגי (Dune, 2000; Greenstein, 2000; Zimmerman et. al., 2001). למרות היציאה המסיבית של נשים לשוק העבודה, והשינוי במאזן הכלכלי של המשפחה, עדיין ניתן לראות כי נשים רבות אחראיות על התפקידים המסורתיים בבית (Almeida, 2001; Viers & Prouty, 2001). במובן זה, לא הצמיחו המשפחות הבין-תרבותיות תוצר היברידי חדש המוחק את ההבחנות המסורתיות בדפוסי חלוקת תפקידים בין בני זוג. אך נמצא עבור גברים, כי ככל שעולה הוותק בארץ, כך ההשקעה בעבודות הבית יורדת, ובקרב נשים, בהתאמה, ככל שעולה הוותק בארץ כך ההשקעה בעבודות הבית עולה וההשקעה בקריירה יורדת. כלומר, כשהעולים הם ותיקים – חלוקת התפקידים מסורתית, כשהעולים הם חדשים השקעתם של הגברים ושל הנשים מרוכזת בקריירה והגברים נאלצים ליטול חלק גם בעבודות הבית. כפי שנפוץ גם בקרב זוגות צעירים ישראלים רבים, אבות מעורבים כיום בגידול הילדים ובילוי עימם בשעות הפנאי. גם גברים רוסיים צעירים למדו "לשים בצד" את התפקיד הגברי

המסורתי (רמניק וקנורין-טבשי, 2012), והם עונים במהירות על ציפיות הסביבה החברתית החדשה והשונה מזו של הוריהם – שמגדירה גבריות מוצלחת גם דרך הורות פעילה (Ashwin & Lytkina, 2004). גם מספר הילדים הממוצע למשפחה במחקר הנוכחי (1.9) מעיד על שינוי מדפוס המשפחה בברית המועצות לשעבר, שם מספר הילדים הממוצע למשפחה עומד על אחד.

אליאס ולמיש (2012) טוענות שהגירה והתמקמות בחברה חדשה כרוכות בשינויים אישיותיים ותרבותיים ורצופות תהפוכות, משברים ותגליות, המתחוללים כולם בד בבד עם ניסיונותיו של המהגר לשמור על הזהות המקורית ועל המשכיות תרבותית. רוב המהגרים מתמודדים לא רק עם השינויים שעוברים עליהם עצמם, אלא גם עם השינויים שחלים אצל בני משפחותיהם. קצב ההתערות של מהגרים צעירים בחברה חדשה שונה מקצב התערותם של המבוגרים. דבר זה יכול להסביר את השוני שנמצא ברמת ההשקעה בעבודות הבית בקרב עולים ותיקים בהשוואה לעולים חדשים. גם במחקרן של רמניק וקנורין-טבשי (2012) מצביעים הממצאים על סחף חזק אל עבר זהות תרבותית וסגנון חיים הגמוניים, אשר נחוה על-ידי בני הזוג העולים. תהליך זה עשוי לטענתן לשקף מגמה גוברת לאינטגרציה בחברה הישראלית בקרב עולים מברית המועצות לשעבר.

כלומר, הגירה יוצרת צורך מיידי בשינוי הדפוס המסורתי של חלוקת התפקידים, אך כאשר ההגירה הופכת לתופעה קבועה והמהגרים כבר נמצאים בארץ פרק זמן ארוך ויציב יחסית – דפוס חלוקת התפקידים חוזר להיות מסורתי, אך לא לגמרי, מאחר שבחברה הקולטת כבר יש שינוי מסוים בחלוקה המסורתית והגברים יותר פעילים במשק הבית. כך מתאימים עצמם המהגרים לדפוסים הקיימים בחברה הקולטת. מכאן שהמשתנה הדומיננטי הוא הוותק בארץ. ובנוסף, מבנה המשפחה ומאפייני התעסוקה מוסיפים צורך בגמישות בחלוקת התפקידים במשפחה: מספר הילדים הממוצע למשפחה במחקר הנוכחי הוא 1.9 וכמעט כל הנשים במחקר הן שכירות, בדומה למרבית הגברים במחקר שהם שכירים. במצב זה, כאשר שני בני הזוג הם שכירים והם מטופלים בשני ילדים צעירים (ממוצע גיל הילדים במחקר הוא 8.6), ניתן לצפות שהנטל יתחלק באופן שוויוני יותר.

חוקרים מוסיפים למשתנה הוותק ממדים נוספים שמתייחסים למדיניות ההגירה הממשלתית (כמו למשל תמיכה ממשלתית), לאווירה החברתית כלפי מהגרים (אמית ועמיתיה, 2012). וכן ממד הקשור בשוק העבודה (כגון ביקוש למקצועות מסוימים ולמיומנויות ספציפיות). קיימת אינטראקציה בין ממדים אלה של הקשרי הקליטה המוסדיים מחד, ומשאבים עצמיים של מהגרים מאידך, כך שהם מובילים לתוצאות שונות עבור המהגרים. לכן, דפוסי השילוב השונים של מהגרים בחברה הקולטת הם תוצאה של מאפיינים אישיים (כגון הון אנושי) והסדרים מבניים. הרלוונטיות של הקשרי הקליטה לדפוסי השילוב של מהגרים בולטת כאשר מהגרים מגיעים בתקופות של הגירה המונית וצמצום כלכלי, כפי שקרה בהגירה ההמונית ממדינות חבר העמים לישראל בשנות התשעים, כאשר העולים ניצבו בפני קשיים במציאת תעסוקה (אמית ועמיתיה, 2012).

לא נמצאו הבדלים בחלוקת התפקידים לפי מוצא בקרב נשים בכל התחומים שנבדקו: עבודות הבית, תפקיד כלכלי, תפקיד חברתי וקריירה. אך בקרב הגברים נמצא שעולי ברית המועצות משקיעים בקריירה ובתפקיד הכלכלי יותר מילידי הארץ ומעולי מערב אירופה ודרום

אמריקה. הסברים אפשריים לכך הם שייתכן שעולי ברית המועצות הם שאפתנים יותר, או מעוניינים לקצר את פרק הזמן הנחוץ להסתגלות, מבקשים להתקדם מהר יותר בסולם המוביליות החברתית הנהוג בארץ, או שהם זקוקים לפרנסה והכניסה שלהם לשוק עבודה בתפקיד משמעותי מחייבת השקעה רבה בקריירה בהשוואה לילידי הארץ או ילידי מערב אירופה שמגיעים לארץ עם רקע תרבותי הדומה לזה שקיים כאן, ולכן נקודת הזינוק שלהם בשוק העבודה שונה.

ההשקעה של גברים עולי ברית המועצות בקריירה ובתפקיד הכלכלי יותר מילידי הארץ יכולה להיות מוסברת גם בממצאי המחקר של רמניק וקנורין-טבשי (2012), שהצביעו על סחף חזק של העולים מברית המועצות שנישאו לבני זוג ילידי הארץ אל עבר זהות תרבותית וסגנון חיים הגמוניים המכונים "ישראליזציה", לעיתים קרובות במחיר ניתוק קשרים עם תרבות המקור. העולים, לטענתן, תפסו את מיקומם החברתי של בני הזוג ילידי הארץ כאטרקטיבי ומועיל. בחירה זו נראית יוצאת דופן לאור הנטייה הכללית של הקהילה הרוסית להתבדלות ולשימור תרבותי, כשרבים מן העולים מתייחסים לתרבות הישראלית כנחותה לעומת התרבות הרוסית (לשם, 2009). עם זאת, טוענות החוקרות, תהליך זה עשוי לשקף גם מגמה גוברת לאינטגרציה בחברה הישראלית. במחקר הנוכחי אנו רואים שבקרב גברים עולים מברית המועצות יש מגמה מוקצנת יותר מאשר בקרב ילידי הארץ להידמות לנורמות המקובלות היום בארץ בנושא של השקעה רבה בקריירה, או שהם חושבים שזה מה שמצופה מגבר ישראלי.

ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם מחקרים באירופה ובארצות הברית אודות זוגיות בין חברי רוב/מיעוט, המראים כי בני מיעוטים בדרך כלל נוטים להשקיע מאמץ רב יותר כדי לגשר על הפערים ולהצטרף אל תרבות הרוב המיוצגת על-ידי בן הזוג מהקבוצה ההגמונית (רמניק וקנורין-טבשי, 2012). אותן חוקרות טוענות שבניגוד למסורת הסובייטית בה האישה עובדת במשרה מלאה וכן אחראית על רוב מטלות הבית, סגנון החיים השוויוני בקרב מעמד הביניים בישראל מקרין גם על זוגות בין-תרבותיים שאחד מבני הזוג יליד ברית המועצות. הן מוסיפות שעל אף הדימוי הנפוץ של נשים רוסיות כמקדישות את זמנן קודם כל לטיפול עצמי ולספרה הפרטית, רוב הנשים במדגם שלהן היו שאפתניות וחרוצות אף יותר מבני זוגן הצברים (רמניק וקנורין-טבשי, 2012).

למרות התיקונים החוקתיים בנושא אפליה מינית, ועל אף עבודת הנשים מחוץ לבית, הרעיון כי עבודות הבית הן בעיקר באחריותן של הנשים נמשך גם בין בני זוג בעלי השכלה גבוהה ובתרבויות שונות. מכאן, שיציאת נשים לעבודה מחוץ לבית אינה מהווה, בהכרח, משאב הגורם לשינוי בחלוקת התפקידים במשפחה (Barnett & Shen, 1997; Hochschild, 1997).

הרחבת אפשרויות ההשכלה והתעסוקה עבור נשים אפשרה למספר גדול והולך של נשים מערביות לאמץ זהויות ואורח חיים עצמאי שאינו כולל בהכרח נישואין מסורתיים. עם זאת, בעוד שזהויות של נשים מודרניות מתרחבות, והן מפנימות ולוקחות על עצמן תפקידים שנתפסו בעבר כ"גבריים", חלוקת העבודה המסורתית נשארה דומיננטית במרבית המשפחות המערביות (Dunne, 2000).

באשר לקשר שבין חלוקת התפקידים להשכלה ולמוצא, נמצא כי גברים בעלי השכלה גבוהה יותר משקיעים יותר בתפקיד החברתי. בנוסף, נמצא שגברים עולי ברית המועצות בעלי השכלה גבוהה משקיעים בעבודות הבית פחות מגברים ממוצא זה שהם בעלי 12 שנות לימוד בלבד. ייתכן שהגברים המשכילים פחות נגישים לעבודות הבית בשל העובדה שהם עסוקים

בבניית קריירה משמעותית בשוק העבודה כחלק מהתפיסה הפרגמטית, ואילו הגברים הפחות משכילים לא אימצו את התפיסה הפרגמטית של השקעה בהשכלה בעולם גלובלי לצורך הצלחה חברתית וכלכלית.

לרנר (2012), שבחנה סטודנטים רוסים בישראל, מצאה שהם מאמצים במהירות את הגישה הרווחת היום בעולם הגלובלי, המייחסת לידע ולהשכלה אקדמית פורמלית חשיבות אינסטרומנטלית פרגמטית: ההשכלה היא אמצעי להצלחה חברתית וכלכלית. בעבור העולים הרוסים הוותיקים, ההשכלה הייתה בעלת משמעויות סמליות וכלי להבניה של זהות קבוצתית אתנית או תרבותית. ואילו בקרב הדור החדש של העולים, גדל והולך הדמיון בינם לבין בני דורם הישראליים הוותיקים. הדור החדש ממוצא רוסי הופך להיות חלק מהמעמד הבינוני בעל השכלה אקדמית בסיסית, שהוא הבסיס של הממסד הישראלי הפוליטי והכלכלי. אך הדור החדש אינו הופך לחלק מה"אינטליגנציה" באותה משמעות שייחסו לה הסטודנטים הרוסים של שנות התשעים.

לא נמצאו הבדלים בין גברים עולים לבין נשים עולות בחלוקת התפקידים. ייתכן שלא צריך להתייחס לנישואים מעורבים כאל יחידה תרבותית שונה ונפרדת, מאחר שבעולם גלובלי התופעה של זוגות בין-תרבותיים היא שכיחה ומקובלת ועל כן ניתן להתייחס לזוגות כאלה באותם כלים תאורטיים המתאימים לניתוח זוגות חד-תרבותיים. כך למשל, שואלת קולט (Collet, 2012) במחקרה על זוגות מעורבים בצרפת, האם התייחסות למוצא הזר של בן הזוג מלמדת אותנו על המציאות התרבותית של בני זוג. יותר מכך, המונח "זוגות מעורבים" לדעתה, לא מתייחס רק לתכונות בין-תרבותיות אלא מתייחס לסדר החברתי ולצורך לשקול מחדש יחסי משפחה. לכן, השאלה צריכה להיות: מה מבדיל זוגות מעורבים מזוגות אחרים? במובן מסוים ישנם תמיד הבדלים תרבותיים בין בני זוג, מכיוון שזוגיות בנויה על סוציאליזציה שונה ורקע משפחתי שונה. אז מדוע זוגות מסוימים מוגדרים "מעורבים" ואחרים לא?

תשובה אחת עשויה להיות שזוגות מעורבים משלבים קריטריונים שונים כגון אזרחות, מוצא אתני ודת. אך מגדר, גיל, והבדלים חברתיים בדרך כלל לא נכללים בהגדרה הזו, מאחר שהבדלי מגדר נתפסים כנורמה בקרב זוגות הטרוסקסואליים, והבדלים חברתיים הוגדרו בעבר כנישואי תערובת.

שאלה נוספת לפי קולט (Collet, 2012) היא: לאיזה הבדל דתי, אתני או תרבותי צריך להתייחס כרלוונטי לפני שמגדירים זוג כמעורב או לא מעורב? כשבן זוג מצפון צרפת פוגש בן זוג מדרום צרפת הם חווים הבדלים תרבותיים אך הם לא מוגדרים כמעורבים. לכן הבדלים תרבותיים הם לא מספיק מובהקים להגדרה "מעורב". הבדלים תרבותיים, אתניים או גזעיים הופכים למובהקים, לטענתה, רק כשהם מבוססים על הבניה חברתית. לכן, נראה מובן מאליה שהבדלים מסוימים נחשבים פחות מקובלים מאחרים. בהתייחסותנו ל"מעורבים" צריך לשלב את תפיסת ההבדלים עם הסדר החברתי והנורמות הקיימות.

רשימת מקורות

- אליאס, נ' (2002). חלוקת התפקידים והסמכויות במשפחה: השוואה בין-תרבותית בין ישראלים וותיקים, עולים חדשים מחבר העמים ותושבים של חבר העמים. *סוציולוגיה ישראלית*, ד(2), 315-289.
- אליאס, נ' ולמיש, ד' (2012). ביחד ולחוד: מקומה של תקשורת ההמונים בקרב משפחות מהגרים מחבר המדינות. בתוך: י' לרנר וק' פלדחי (עורכות), *רוסים בישראל: הפרגמטיקה של תרבות בהגירה* (עמ' 231-256). ירושלים: מכון ון ליר ותל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- אמית, ק', בגנו, א', ברידג', ו', דבורץ, ד', הברפלד, י', לוגן, ג', סמיונוב, מ', קוגן, א' ורייכמן, ר' (2012). אינטגרציה כלכלית של מהגרים ממדינות חבר העמים בארבע מדינות: ניתוח השוואתי. *הגירה*, 1, 79-51.
- גליקמן, א', אורן, ע' ולוין-אפשטיין, נ' (2003). משפחה ישראלית חדשה? תפקידי מין וחלוקת עבודה במשפחה בראשית המאה ה-21. *דעות בעם*, 8, 8-1.
- דהאן-כלב, ה', ינאי, נ', ברקוביץ, נ' (2005). *נשים בדרום: מרחב, פריפריה, מגדר*. באר-שבע: אוניברסיטת בן גוריון, חרגול.
- דקל, ט' (2013). *נשים והגירה, אמנות ומגדר בעידן טרנס לאומי*. תל-אביב: רסלינג.
- הקר, ד' וליברזון, ר' (2010). משפחות חוצות גבולות בישראל: בין האתנוס לאינדיבידואליזם ולגלובליזציה. *המשפט, ט"ו* (2), 550-509.
- טאוב, ג' (2013). רב-תרבותיות לשם מה ובשביל מי. *מדיניות ציבורית*, 11, 6.
- לייבוויץ, ט' ולומסקי-פדר, ע' (2012). מפגש בין-אתני במשפחה מזרחית-רוסית: דינמיקה של חליפין. בתוך: י' לרנר ור' פלדחי (עורכות), *"רוסים" בישראל: הפרגמטיקה של תרבות בהגירה* (עמ' 199-230). ירושלים: מכון ון ליר ותל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- ליסציה, ס' (2014). האם מגע מקוון הוא מכון? האפשרויות הגלומות במדיה חברתית בנוגע להשתלבות מהגרים. *הגירה*, 3, 24-1.
- לרנר, י', רפפורט, ת' ולומסקי-פדר, ע' (2012). תסריט אתני בהגירה: סטודנטים רוסים בישראל. בתוך: י' לרנר ור' פלדחי (עורכות), *"רוסים" בישראל: הפרגמטיקה של תרבות בהגירה* (עמ' 99-126). ירושלים: מכון ון ליר ותל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- לשם, א' (2009). *השתלבות עולי ברית המועצות לשעבר 1990-2005*. מחקר תשתית רב-תחומי. ירושלים: המשרד לקליטת עלייה ומכון ברוקדייל.
- עירן-יונה, מ' (2013). ארגון "ישן" אבות "חדשים"? קצינים לוחמים בין הקריירה הצבאית לאבהות. *מגדר, כתב עת למגדר ופמיניזם*, 2, 26-1.
- פיאלקובה, ל' (2013). ניסיון ההגירה וההסתגלות בארץ בסיפוריהן של מהגרות ממדינות חבר העמים בישראל. בתוך: פ' מורג-טלמון וי' עצמון (עורכות), *נשים מהגרות בישראל* (עמ' 246-263). ירושלים: מוסד ביאליק.
- קוליק, ל' (2013). בישראל, סידורים או תיקונים? מבטם של גברים על השתתפותם בעבודות הבית. *חברה ורווחה*, ל"ג(3), 413-385.
- רבהון, ע' (2013). היבטים מגדריים של עלייה וקליטה בישראל 1948-2005, בתוך: פ' מורג-טלמון וי' עצמון (עורכות), *נשים מהגרות בישראל* (עמ' 143-174). ירושלים: מוסד ביאליק.
- רובינשטיין, א' (2006). שקיעתה אך לא מותה של הרב-תרבותיות. *הפרקליט*, 49(1), 91-47.
- רמניק, ל' וקנורין-טבשי, י' (2012). זוגיות רב-תרבותית מבפנים: נישואין בין מהגרים מברית המועצות לשעבר לבין ישראלים-צברים. *הגירה*, 1, 127-98.

- Almeida, R.V., & Hernandez, Z.M. (2001). Reflection on current feminist training in family therapy. *Journal of Feminist Family Therapy*, 12, 243-249.
- Ashwin, S., & Lytkina, T. (2004). Men in crisis in Russia: The role of domestic Marginalization. *Gender and Society*, 18(2), 189-206.
- Barnett, R.C., & Shen, Y.C. (1997). Gender, high- and low-schedule-control housework tasks, and psychological distress. *Journal of Family Issues*, 18, 403-428.
- Ben Ezer, G. (2013). Israeli "mixed families" with members of Ethiopian origin. *Israeli Studies Review*, 28, 157-173.
- Berry, J. (2009). A critique of critical acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, 33, 361-371.
- Bloode, R., & Wolfe, D. (1960). *Husbands and wives*. Chicago: Free Press.
- Brines, J., & Joyner, K. (1999). The ties that bind: Principles of cohesion in cohabitation and marriage. *American Sociological Review*, 64, 333-355.
- Christina, W. (2012). Housework revisited: A cross national comparison of cohabiting and married households. *Inaugural meeting of the new work and family researcher's network*. N.Y: Work & Family Researchers Network.
- Collet, B. (2012). Mixed couples in France. Statistical facts, definitions, and social reality. *Papers*, 9(1), 61-77.
- Davis, S.N., Greenstein, T.N., & Marks, J.P. (2007). Effects of union type on division of household labor. Do cohabiting men really perform more housework? *Journal of Family Issues*, 28, 1246-1272.
- Delaunay, C. (2010). Gender differentiation and new trends concerning the division of household labor within couples: The case of emergency physicians. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*, 1, 33-56.
- Dunne, G.A. (2000). Opting into motherhood: Lesbians blurring the boundaries and transforming the meaning of parenthood and kinship. *Gender & Society*, 14, 11-36.
- Duyvendak, J.W., & Stavenuiter, M.J. (2004). *Working fathers, caring men: Reconciliation of working life and family life*. Hague: Verwey Jonker institute.
- Gaunt, R., & Bouknik, S. (2012). Exploring the division of household labor outside the family context: Utilizing resources for doing gender. *Community, Work & Family*, 15, 189-208.
- Goni-Legaz, S., Ollo-Lopez, A., & Bayo-Moriones, A. (2010). The division of household labor in Spanish dual earner couples: Testing three theories. *Sex Roles*, 63, 515-529.
- Greenstein, T.N. (2000). Economic dependence, gender, and the division of labor in the home: A replication and extension. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 700-711.
- Hochschild, A.R. (1997). *The second shift*. New-York: Avon.
- Kulik, L. (1999). Marital power relations, resources and gender role ideology: A multivariate model for assessing effects. *Journal of Comparative Family*, 30, 189-206.
- Kulik, L. (2005). The impact of background variables on attitudes about family life: A comparative analysis of parents and offspring in Israel. *Journal of Comparative Family Studies*, 36, 139-146.

- Kulik, L., & Rayyan, F. (2003). Wage-earning patterns, perceived division of domestic labor and social support. *Sex Roles, 48*(2), 53-66.
- Lee, J., & Bean, F.D. (2004). America's changing color lines: Immigration, race/ethnicity, and multiracial identification. *Annual Review of Sociology, 30*, 221-242.
- Morgan, S.L. (2005). *On the edge of commitment: Educational attainment and race in the United States*. Stanford: Stanford University Press.
- Okun, B.S., & Khait-Marely, O. (2008). Demographic behavior of adults of mixed ethnic ancestry: Jews in Israel. *Ethnic & Racial Studies, 31*(8), 1357-1380.
- Pimentel, E.E. (2000). Just how do I love thee: Marital relations in urban China. *Journal of marriage and family, 62*(1), 32-47.
- Portes, A., & Rumbaut, R.G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. Berkeley: University of California Press.
- Rabin, C., & Shapira-Berman, O. (1998). Egalitarianism and marital happiness: Israeli wives and husbands on a collision course? *American Journal of Family Therapy, 25*, 319-330.
- Remennick, L. (1999). Women of the 'sandwich' generation and multiple roles: The case of Russian immigrants of the 1990s in Israel, *Sex Roles, 40*, 5-6.
- Rosenfeld, M. (2005). A critique of exchange theory in mate selection. *American Journal of Sociology, 110*(5), 1284-1325.
- Ruppanner, L., & Alexandrowicz, S. (2012). Housework time and gender empowerment: An investigation of metropolitan area measures. *Inaugural meeting of the new work and family researcher's network*. N.Y: Work & Family Researchers Network.
- Solomon, S.E., Rothblum, E.D., & Balsam, K.F. (2005). Money, housework, sex and conflict: Same-sex couples in civil unions, those not in civil unions, and heterosexual married siblings. *Sex Roles, 52*, 561-575.
- Stier, H., & Lewin-Epstein, N. (2000). Women's part-time work and gender inequality in the family. *Journal of Family Issues, 21*(3), 390-410.
- Tichenor, V.J. (1999). Status and income as gendered resources: The case of marital Power. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 638-650.
- Viers, D., & Prouty, A.M. (2001). We've come a long way? An overview of research of dual-career couples' stressors and strengths. *Journal of Feminist Family Therapy, 13*, 169-190.
- Zimmerman, T.S., Haddock, S.A., Ziemba, S., & Rust, A. (2001). Family organizational labor: Who's calling the play? *Journal of Feminist Family Therapy, 13*, 65-90.

